

Organisujme práci na prospěch novočeské literatury.

Rozmlouvali jsme s přítelem Macharem o nedostacích naší literatury novočeské. Jemu leží stále na mysli hlavně vydávání českých autorů starších — vydávání co možná úplně a kritické. Požadavek svůj také již při různých příležitostech nejednou pronášel veřejně.

A podobně volali i jiní. Já sám jsem měl příležitost ukázati na nedostatek kritického vydání básní při Kollárovi, při Markovi. Podobné tužby se přečetly, uznávaly, ale nestalo se nic. Hlas volajícího na poušti! Místo kritického souborného vydání otiskují se starší díla básnická tak, jak jsme nedávno zažili při Máchovi.

Ale máme také jiné hříchy, kterých se dopouštíme na památce svých buditelů — věru těžké hříchy.

Uvažoval jsem o tomto předmětu více, ohlížel jsem se po našich stávajících institucích vědeckých, zdali by ty nemohly pomoci, snažil jsem rozhlédnouti, co se děje v tomto ohledu jinde, zejména u Němců, a přišel jsem pak k tomuto svému návrhu.

Snad dá podnět aspoň k tomu, aby se o věci trochu přemýšlelo. Připomínám si, jak Naše Doba při jubilejní slavnosti Kollárově poukazovala na to, že celá slavnost prošla nám na prázdno, že nebylo z ní těch výsledků vědeckých, jakých by se bylo při takové příležitosti dalo dosíci; poukazováno zejména na to, že naše ústavy vědecké daly se v tom zahanbiti dvěma spolky studentskými ve Vídni, které vydaly cenný sborník prací odborných; Česká Akademie že nepostarala se ani o kritické vydání spisů Kollárových, kterých jest tak nalahavě třeba, ani o řádné vydání korespondence Kollárovy. Vím, že tenkráté článek vzbudil na místech, na která mířil, jisté pohoršení.

Letos jsme měli jubileum Palackého. Česká Akademie

(společně s Maticí Českou a s Učenou Společností) vydaly obsáhlý Památník Palackého — sbírku cenných publikací o Palackém — asi v tom smyslu, jako to učinily s Kollárem „Český akademický spolek“ a spolek „Detvan“ ve Vídni — vydává Palackého korespondenci a jeho Zápisky, tedy část toho, čeho jsme tolik při slavnosti Kollárově postrádali. Souborného vydání spisů Palackého ujal se nakladatel soukromý. Nechci nijak tvrditi, že o tento výsledek má zásluhu zmíněný článek v Naší Době. Konstatuji jen fakt, že se letos v jubilejním roce Palackého z větší části vykonalo skutečně to, čeho jsme žádali při uplynulém jubileu Kollárovu. Snad se za čas stane něco i v tom, co je předmětem této rozpravy.

I.

O našich buditelích bohužel pořád víc deklamujeme, nežli se snažíme jim porozuměti. Dnes začínáme se dívati na práci našich buditelů trochu jinak nežli generace předchozí. Je velikou zásluhou prof. Masaryka, že nám osvětlil snahy našich buditelů v ideové souvislosti se snahami naší minulosti, že ukázal jejich význam pro náš dnešní život duševní a celý náš program osvětový, pro naše národní vychování, pro naše boje politické.

Co podnikáme, abychom vystihli práci našich buditelů v celém a nezkaleném obraze? Bohužel posud velmi málo. Hledejte poučení o tom neb onom spisovateli v samostatné biografii! Zřídka kdy ji nalezáte. Chcete poznati jejich spisy, tu třeba přechoasto podniknouti práci trochu odbornou: hledat spisy jednotlivé, po případě lopotně přehrabávat spousty listů ve starých foliantech časopiseckých. Hledíte vniknouti v intimní život autorův a sháňte se po jejich korespondenci, memoirech. Tady už jistě práce necháte, přesvědčíte se brzy, že by byla nekonečná, ne-li marná.

Jak může vypadnouti potom celkový obraz v nějaké literární historii, jsou-li všecky tyto přípravné práce ve stavu tak zanedbaném?

My však poznání nějaké chceme mít, protože je musíme mít. Učíme se dějinám české literatury ve škole, ale školní knihy, jsou-li dobře zdělány, jsou jen výsledkem vědeckých studií odborných. Jak víme, do knih těch neproniklo ještě pravé ocenění naší literatury nejnovější. Pořád tam ještě paradují spisovatelé bezvýznamní vedle významných, pořád nepravé měřítko, ne-

správné vystižení působnosti spisovatelovy: zkrátka školní historie literární je vše možné, jen ne vyličení snah a prací literárních jakožto součásti celého života národního.

A jděme dál! Jak objevuje se obraz naší literatury novočeské širším vrstvám národním? Když se tu vůbec s nějakým interessem o naši literaturu potkáváme, je to několik ustrnulých literárně-historických tradicí a nic více. Oboje, i ten malý zájem o věc i ty ustrulé tradice literárně-historické, je vinou naší, nás vzdělanců, nás odborných pracovníků. Snad i ten poměrně malý počet nových svěžích pracovních sil v tomto oboru dá se z toho vysvětliti; snad z toho lze vysvětliti, že je právě v mladší generaci taková převaha těch, kteří pro své práce vybírají si výhradně kritiku spisů nejnovějších, nad odborníky literárně historickými. Zdá se mi, že se nijak nestaráme o to, aby se zájem pro věc vychoval, aby se lidé ku práci také skutečně vedli. A opravdová účast širších vrstev může zejména u nás být vědecké práci jen na prospěch, jako jí může škodit, dají-li si odborníci vedení její vyrazit z rukou.

Interess širších vrstev dáváme si odváděti jinam, na pole politické — politiky mělké a neplodné. Jsme tam, kde se octli Němci za vítězného omámení v letech sedmdesátých. Nejsou-li slova, která pronesl přední filolog německý Herm. Paul o svých vrstevnících, na nás jako šita! ¹⁾ Nynější Němci čekají prý všechnu spásu od toho, že zasáhne stát, od vnějších institucí. Osmnácté století naproti tomu svou důvěru opíralo o pokrok ve vzdělání, v osvícení a v zušlechťování individuí. Nynější generace potřebuje si osvojit plody tohoto závodění nejušlechtilejších duchů, nemá-li upadati víc a více v barbarství. Těžké osvětové boje byly tenkrát vybojovány, poučné pro všechny věky, s rozličnými poblouzeními, až ideál pravé humanity byl tříben k větší a větší ryzosti, které musí být i nynější generaci vzorem. ²⁾

¹⁾ H. Paul, Die Bedeutung der deutschen Philologie für das Leben der Gegenwart. Beilage zur Allg. Zeitung 1897, č. 258, str. 5. a násl.

²⁾ „Wir erwarten heute alles Heil von dem Eingreifen des Staates, von äusserlichen Institutionen. Das 18. Jahrhundert setzte sein Vertrauen auf den Fortschritt der Bildung, auf die Aufklärung und die Veredelung der Individuen. Etwas von diesem Sinne brauchen wir sehr nothwendig zur Ergänzung des unsrigen, wenn wir nicht wieder mehr und mehr in Barbarei zurückfallen sollen, wenn die Früchte des angestregten Ringens unsrer edelsten Geister nicht wieder verloren gehen sollen.“

Dosaďte si místo 18. století u Němců první polovici 19. u nás, místo německého státu — bohužel — mlhavý fantom a neurčité představy našich snah politických, a můžeme to skoro doslovně tvrditi také o nás. I u nás třeba v tom nápravy, třeba upoutávat zájem a společnou práci na jiné obory, mnohem úrodnější.

Nemáme správně rozdělenou nejen dobrovolnou hmotnou daň národní, nýbrž i činnost duševní ztravuje se skoro všecka politikou a boji národnostními. Nemá-li to platnosti o činnosti jednotlivcově, platí to zajisté o činnosti společenské, o účasti širokých vrstev na práci. Jde-li tento stav našemu vývoji osvětovému k duhu, rozhodne si každý snadno.

Vykládává se velmi často, že takto ve službách ideje národnostní pracuje se v duchu našich buditelů. To je ovšem veliký omyl. Pravda, jim šlo o vymanění českého národa z područí německé kultury, je vedla myšlenka národnostní, ale tyto snahy hleděli založiti na jistějším podkladě, na práci literární a osvětové vůbec. I jejich spolčování obráceno bylo v první řadě na prospěch české literatury. Připomeňme si založení Matice České a později Svatobora. Tenkrát byly tyto ústavy vedeny jistě v duchu doby současné, hleděly vyhovovati tehdejším duševním potřebám svého národa co možná úplně.

II.

Na naší literární historii vězí pořád ještě historismus, na nějž jsme bývali tak hrdi a proti němuž u nás právem vystupoval prof. Masaryk. Je to jistě zvláštní, že u nás zrovna stará a střední doba české literatury nacházela více pracovníků nežli doba nová, že také pro starší památky je v celku pořád více pochopení nežli pro nové. Nějaký staročeský spis nebo obširnou biografii o starém spisovateli lze v celku snáze vydati nežli spisy některého z našich buditelů, nemá-li právě náhodou nějaké své jubileum. A buditelé jsou nám přece tak blízcí! Kromě toho jaké bohatství myšlenek, jaká výše estetická atd. našich novějších produktů slovesných proti většině starších, zejména středověkých spisovatelů českých!

Schwere Bildungskämpfe sind damals ausgefochten, innerliche und äusserliche die für alle Zeiten lehrreich sind, mit mannichfachen Verirrungen, bis das Ideal wahrer Humanität zu immer grösserer Reinheit geläutert ist, das auch für uns vorbildlich bleiben muss.

Každý, kdo se odhodlá dáti se do nějaké práce literárně historické, narazí hned při prvním kroku na veliké nesnáze. První, co potřebuje, je kritické vydání prací spisovatelových.

Souborné vydání spisů buď vůbec nenajde, nebo je najde v Kobrově „Národní bibliotéce“. Je-li svědomitý pracovník a jde-li mu o správný přesný text, začne si knihy srovnávat se staršími vydáními. K svému překvapení shledá, že se na toto souborné vydání nemůže spolehnouti, nehledě k tomu, že mu tam chybí všechn příslušný kritický aparát. A tak většina sebraných spisů v Národní bibliotéce je pro účel vědecký bez užitku. Víme, jak se taková vydání pořizují ještě dnes. Dojdou starší výtisky, po spisovateli je poptávka. Některý nakladatel dostane o tom zprávu, podívá se nejdříve na datum úmrtí spisovatelova a uplynula-li od smrti jeho taková doba, aby nemusel platit jeho dědicům honorář, spis vydá se znovu. Aby se ušetřil honorář odborníku, svěří se práce laikovi, nejraději korektoru tiskárny, a náš veřejný tisk oznamuje potom záslužný čin vlasteneckého nakladatele o českou literaturu. Ale literární historii se tím jenom přitěžuje, nehledě k tomu, že se tím autoru ubližuje, jeho práce se znesvěcuje, když se reprodukuje nesprávně.

Vezměme další obor pomocného materiálu literárně historického — vydávání korespondence a jiných památek. Jak neprakticky a nevědecky nakládá se u nás s tímto materiálem, materiálem tak cenným a nezbytným! O ten má náš literární historik teprve zle postaráno, pokud tuto péči nevzali na sebe jinde. Jakou řídkostí jsou u nás souborná samostatná vydání listů od našich buditelů, jako je korespondence Čelakovského a Dobrovského. Nechci tvrditi, že tyto jsou pořizeny vzorně. Ovšem sbírky listů, uveřejňované v Časopise Českého musea, takové samostatné sbírky částečně nahrazují.

Ale jaké jsou i při tomto vydávání korespondence nedostatky! Nejde mi o nedostatky vnější, jako že se korespondence vleče třeba po několika ročnících, že je snáze opatřiti si menší knihu samostatnou, nežli koupiti si k vůli jednomu předmětu několik ročníků časopisu atd.; nechci se také blíže zabývati otázkou, má-li časopis, který je určen tolika odborům, tolik místa věnovati pouhému materiálu. Jde mi o jiné věci. K vydávání novější korespondence se u nás z pravidla nepředpokládá nic více, nežli že vydavatel dovede přečíst starý švabach, že jej umí přepsat na latinku a že ví, 1. ledna že je dříve nežli 15. června,

r. 1815 dříve nežli r. 1816, aby mohl listy očíslovat a pak je sestavovat za sebou. Tedy práce naprosto mechanická vedle kratičkého úvodu o původu takových listů — práci tu z pravidla jako neunavující hračku si ponechává redaktor sám. Ale k pořádnému a užitečnému vydávání korrespondence je třeba trochu víc. Kdo vydává korrespondenci, má povinnost, provést také všecku práci s tím spojenou: vydavatel má se postarat o příslušná vysvětlení a poznámky, má pokud to lze, aspoň stručně označit také odpověď adresátovu. Pro všeobecný účel není také třeba podávati autenticky celý obsah, jak správně požaduje prof. Minor¹⁾; věci nedůležité, nebo důležité jen pro biografa, bylo by lépe vytknouti stručným obsahem; kdo jich potřebuje k účelu biografickému, nechť si vyhledá originál v archivu. Tyto požadavky mohou se nazvati spornými; ale co se projevuje každému zřejmě, jako nedostatek při dosavadním vydávání korrespondence u nás, je nedostatek důkladného, zevrubného rejstříku, jmenného i věcného, ovšem ne takový, jak se mu u nás rozumí obyčejně. Bez vyplnění tohoto požadavku neměly by se nikomu svěřovati listy k vydávání. Literární historik potřebuje určitý fakt; ví nebo doví se, že je o tom zmínka v listech toho a toho. Nyní, chce-li si ten pouhý fakt najíti, musí přečísti ad hoc všech sto, dvě stě listů. Co by byl za tu dobu mohl vykonati, kdyby byl neutrácel čas zbytečným hledáním? Z této již příčiny je uveřejňování korrespondence v časopisech nesnadné aneb aspoň nepraktické.

Ale tohle, co jsem líčil, jsou ještě pravé ideály naproti tomu, co se u nás obyčejně děje s uveřejňováním listů. Někomu přijde do rukou list toho kterého literáta. To je ovšem vděčná látka. Poněvadž naši otcové dávali si na listech víc záležet nežli my, šťastný majitel dovede obyčejně takový list také přečísti. Přepíše si jej a odevzdá některé redakci k uveřejnění. A teď kdo pracuje odborně, aby si probral řadou všecky časopisy bůhví od kterého roku a hledal, není-li v nich některý list toho spisovatele, o nějž mu jde. Často však uveřejňují se takové listy také v denních listech i v krajinských novinách! Jak tu je práce znesnadněna!

Vím ovšem, že v cizích i velikých literaturách děje se podobně; ale tam bývají to z pravidla doplňky listů, které nejsou obsaženy v souborném vydání. Vím také, že nedá se zabrániti

¹⁾ Jac. Minor, Centralanstalten für die literaturgeschichtlichen Hilfsarbeiten, Euphorion I., str. 21.

takovému uveřejňování v časopisech; ale tu by zase list odborný měl pěstovati stálou rubriku, kde by byly poznamenávány všechny listy v časopisech uveřejněné.

Avšak my se ani o sbírání listů z novější doby mnoho nestaráme. Příčina toho je asi tato: Máme úzkostlivou péči, aby se nám nic neztratilo, co nějak osvětluje naši minulost; proto je nám každý dopis, každá listina starého data tak vzácná. Ale při tom nepomýšlíme na to, že ty staré památky jsou v lepší bezpečnosti nežli literární památky z doby nové. Uvažme jen fakt, že korespondence a jiné památky našich literátů z nové doby jsou jen z malé části uchráněny v Českém museu, že ostatní nacházejí se většinou v soukromém majetku, že v tomto soukromém majetku nemají té bezpečnosti, že existují jen potud, pokud pro ně má smysl majitel. A nemáme dost smutných příkladů, že jich bylo již skutečně mnoho zničeno?

Patrně ponecháme starost o naše souvěké památky literární budoucím generacím hodně vzdáleným, aby při tom budoucí archiváři měli jen hodně shánění a radost z „bádání“. Tehdy budou jezdit snad zástupcové nějakých literárních archivů po milých českých vlastech, budou se pít po zbytcích sebe nepatrnějších, budou jásat nad objevy, zatím co my teď docela nečinně a tupě pohlížíme k tomu, jak se celé massy takových památek povalují po soukromých skříních, jak hynou pomalu a ztrácejí se. Dnes bylo by snadno je sebrat, jen kdyby se k tomu naložilo trochu úsilí a trochu nákladu. Bylo by jistě velmi zajímavé pozorovat na př., jaký obnos vydá Museum království Českého na zakupování korespondence.

Dlužno také lid k tomu vychovávat. Měli jsme svého času na Národopisné výstavě československé literární oddělení; v části kvalitativní byly také takové památky literární vystaveny. Třeba v tom bylo trochu fetišismu, přece má to ten dobrý účinek, že se v nejšířších vrstvách budí smysl pro takové věci a že potom, přijdou-li jim do rukou památky důležité, spíše se zachovají.

Vizme dále, jak se daří našemu literárnímu historikovi v bibliografii. Není to přímo ostuda pro nás, že zrovna pro novější dobu, kde nás opouští bibliografie Malého (1858), musíme se — až na malá období, kde staly se pokusy o bibliografii — uchýlovati do knihkupeckých bibliografií německých, pořizovaných ve Vídni! Není to ostuda, když naše rozhodující ústavy vědecké přenechávají péči o bibliografii vlastnímu podnětu a

příčinění praktiků, československých knihkupeckých příručí! Ale kdyby to bylo jediné! Tito ochotní pracovníci oznamovali před nedávnem, že svou záslužnou publikaci nebudou moci dále vydávati, poněvadž se jim od týchž ústavů vědeckých nedostává ani dostatečné podpory hmotné! Podnik čistě čechovní „Kniha“ nám nedostatky tyto nijak nenahradí; bibliografická rubrika na př. v Literárních Listech a v některých časopisech odborných, která je jistě velmi záslužná, trpí jedním hlavním nedostatkem — neúplností; úplnost jde nad síly jednotlivého časopisu; ale bibliografie neúplná ztrácí svou cenu.

Nedostatek české bibliografie — to je stesk, který do české veřejnosti ještě nejčastěji proráží. Naléhá se na doplnění Jungmannovy Historie literatury, požaduje se pokračování od r. 1848. Ale zdá se, vše darmo. Na rozhodujících místech není pro to smyslu. Letošní rok podával k tomu příležitost. Jednalo se o spis při oslavě jubilea 50letého panování nynějšího mocnáře rakouského, spis, který by vystihoval rozvoj za posledních 50 let. Rozumný návrh, aby se pořídila úplná bibliografie za těchto 50 let, nebyl přijat, nýbrž spis bude mít jiný ráz. Uvidíme, jaký! A přece při podobné publikaci dnes už u nás není jiných nesnází kromě prostředků hmotných. Bohužel nesmíme si dělati mnoho nadějí, že tam, kde takové prostředky mají, budou mít také dost pochopení, aby odstranili tento tak křiklavý nedostatek naší literární historie.

Takto ovšem každý literární historik bude se k vůli svým pracím muset přehrabávat ve všech časopisech, vypisovat tituly článků na lístky, a druhý vedle něho bude dělat tutéž práci zcela zbytečně, a třetí čtvrtý rovněž, až se každému rozplyne na samé cedulkování polovička času. Mladší snad když narazí na tuto úmornou práci, ještě v čas se v ní zastaví a věnuje se raději práci jiné.

Jednu výhodu to ovšem má: tento stav je pořád nepřehledné pole všelijakých „objevů“; jeden literární historik najde, že překládá se ten a ten spis z cizího jazyka, a zatím byl přeložen už před padesáti lety; druhý, že spisovatel díla literárně historického nezná toho a toho článku atd. atd. To by ovšem při pořádné bibliografii nebylo už tak snadno možné. Oč se v tom lépe pracuje na př. Němcům. Ti mají svého Gödeke a kolik bibliografií celkových, kolik odborných, kolik látky ve svých encyklopaediích!

(Dokončení.)

Organisujme práci na prospěch novočeské literatury.

(Dokončení.)

III.

Ale což nemáme takových institucí, které by se mohly uchopiti této činnosti a stávající nedostatky odstraniti?

Máme! Máme vedle obou učených středisek, České Akademie a Královské učené společnosti nauk, jiné instituce, které by se měly o zdárnou práci literárně historickou dělit. Myslím Matici Českou, Svatobor, Máj, literární odbor Umělecké Besedy, Filologickou Jednotu, Filologické Museum, Filosofickou Jednotu a jiné. Všude by se mohlo čekati aspoň částečné spolupůsobení.

Maticе Česká, která v dřívějších dobách byla nám naši akademií, tohoto rázu již nadobro pozbyla. Starosti o vydání velikých děl, jako byl Jungmannův Slovník, Šafaříkovy Starožitnosti atd., dnes už může směle předat České Akademii; ze starého dědictví zbývá jí dokončiti pouze vydání Tomkových Dějin města Prahy. Rovněž vydávání starých památek českých (v „Staročeské bibliothece“) přirozeně přeje na Českou Akademii, po případě na Filologickou Jednotu. Také již dávno spis toho druhu, pokud mně známo, Maticе nevydala. Ze starých úloh zbyla by jí tedy jedna povinnost, které by se měla chopiti, totiž třetího oboru své působnosti vydavatelské: měla by vésti pečlivě zejména Novočeskou bibliotheku, jak začala počátkem let čtyřicátých pěkným vydáním sebraných spisů Jungmannových. Vydáváním (ovšem kritickým vydáváním) spisů našich buditelů mohla by Maticе Česká splatit zakladatelům svým nejlépe svůj dluh vděčnosti. Vedle toho stačila by vydávat též biografie jejich. To bych dnes, kdy náš rozvoj kulturní ukazuje zcela jinou tvářnost nežli za doby rozkvětu Maticе České, pokládal za její úlohu nej-přednější.

Svatobor má vedle úkolu, hmotně podporovati spisovatele, zejména mladší, také ten, že chce pečovati o památku a uctění našich buditelů. Rozumí tomu tak, že přispívá na jejich pomníky, pamětní desky atd. Nebylo by účelnější, kdyby pomáhal našim buditelům stavěti pomníky trvalejší na základě jejich vlastní práce? Ještě za života Palackého (r. 1870) učinil v tom „Svatobor“ zdárný pokus, vydav péčí V. Zeleného „Sebrané spisy K. Havlíčka“. Svato bor, když by nechtěl sám vydávat práce literární, korespondence, memoiry atd. našich buditelů, mohl by na vydávání jich aspoň přispívat. Mohl by dále ob čas vypsát na př. cenu na řádnou biografii toho a toho buditele. Snad bychom takto za čas přestali si naříkati na nedostatek slušných biografií.

Literární odbor Umělecké Besedy dnes je ztrnulý petrifakt našeho literárního života před 30—40 lety. Literární „dýchánky“, předčítání básní a novel ve větší společnosti a podobné projevy tenkrát něco znamenaly, dnes už zapadají v ostatním životě bez ozvěny. To vše ovšem cítí výkonní umělci a proto veliké většině z nich nijak literární odbor Umělecké Besedy nemůže přirůsti k srdci. Mají ovšem své středisko „Máj“, který se dovede starati o jejich zájmy nejživější. Proto po dlouhou řadu let mají v literárním odboru Umělecké Besedy amateuři, dilettanti a literární historikové převahu nad belletristy. A těm by se naskytovala jedna velmi vděčná úloha: mohli by převzít péči o vydávání spisů a památek literárních po našich básnících od let asi padesátých. Tak by se doplňovali s Maticí Českou, která by v první řadě hleděla ke starší fazi novočeské literatury.

Spolek českých belletristů „Máj“ má ovšem své zájmy životní, které obráceny jsou v první řadě ke zlepšení jejich postavení hmotného. Zasahuje však činně často také v literární historii. Mám na mysli hlavně vystoupení jeho ve prospěch Havlíčkovy památky jako básníka, které bylo od celé veřejnosti provázeno s velikým souhlasem, a Výbor z poesie české. Při pořizování tohoto výboru „Máj“ postavil si svůj úhel zorný, své měřítko, které ovšem nebylo v duchu literární historie, ale které by, když by bylo správně provedeno, přineslo jistě v první řadě zisk literární historii. V organisaci práce literárně historické musilo by se aspoň s morální podporou „Máje“ počítati.

A tak vypadá činnost všech jednotlivých korporací, spolků, na jejichž existenci a úkoly by se náš požadavek po usilnější

organizaci literárně historické práce mohl odkázati. Filologická Jednota na př. jistě za dobu skoro třicetiletou vykonala práci velikou. Ale obor její působnosti je již příliš rozsáhlý, nežli aby někdo mohl žádati od ní, aby se intensivněji věnovala novočeské historii literární: celá klassická filologie, starší památky české literatury, obzor po literaturách slovanských pěstuje nyní její orgán, Filologické Listy a jednotlivé její publikace. Vlčkovy Dějiny české literatury, vydávané Jednotou Filologickou, zasáhnou ovšem činně v jedné své části také v obor novější české literatury. A takto možná i jí podporovati práci jednotlivcovu.

O vědeckou práci z oboru novočeské literární historie, o podrobné rozbory jednotlivých spisovatelů, o vydávání zevrubných biografií, měly by přirozeně pečovati oba naše vědecké ústavy, Česká Akademie a Učená společnost nauk, kterým jsou také potřebné fondy k dispozici. Ale tamodtud se bohužel mnoho nedá čekat. Tam mají po většině, jak pověděl vtipně znatel těchto ústavů, pochopení jen pro to, na čem leží nejméně třistaletá plíseň.

Nepronáším to jako výtku proto, že se jeví péče o tyto starší památky české literatury. Nikoli! I to jsou projevy naší osvěty, a jak vzácné mnohdy! Jenom si srovnávám, co se dělá na prospěch starší a co na prospěch novější literatury, a vidím, že je to zjevný nepoměr.

Kromě toho, jak jsou alespoň dnes poměry ve III. třídě České Akademie, nerozhodují vždy důvody objektivní. Do veřejnosti pronikají o tom zprávy, jak vede si tato III. tř. v posuzování prací jí zadaných strannicky. Já sám doznal jsem na sobě něco podobného, když jsem jí zadal svou podrobnou rozpravu o Kollárově mluvě básnické k uveřejnění. Nemohu mluvit o literární ceně své práce, byl-li tu důvod k zamítnutí jejímu, protože mně samému o mé vlastní práci nepřisluší souditi, a uveřejnit z ní mohl jsem bohužel jen malou část — „O vlivu slovenského dialektu na básnickou řeč Kollárovu“ — ale způsob, jak se mnou III. tř. České Akademie jednala, byl jistě vědeckého ústavu málo důstojný. Zůstávala mi jedna útěcha — *socios habuisse malorum*.

Z rozboru předešlého je viděti, že možnost práce na prospěch novočeské literární historie dána je na mnohých stranách. Spolupůsobení ať hmotné, ať pouze morální, nemohla by odepřítí asi žádná z uvedených korporací, ale že by se některá z nich ucho-

pila energicky iniciativy v této věci, nečekám od žádné z nich. Tu je třeba organizace nové, která by toto vše soustředila ve svých rukou, která by nacházela i jiné prostředky na uskutečnění zdatných prací v tomto oboru.

IV.

Mám na mysli zřízení zvláštní společnosti pro novočeskou literaturu. Tedy zas nový spolek vedle nekonečné řady spolků již stávajících! Uvážil jsem i tuto okolnost a přece přicházím se svým návrhem. Z těchto příčin:

Dnes každá myšlenka, každá práce, která přesahuje síly jednotlivcovy, dá se provést jen působením spolkovým docela analogicky jako v oboru národohospodářském akcionářstvím. I to zde je akcionářství, jen že účastník takového spolku místo ustřižených kuponů odnáší si uspokojení z vykonané práce v oboru duševním. Čím více se poskytuje účastníkům výtěžků od vedoucích jej, tím větší rozkvět jeho. Podobně je tomu také s odbornictvím: jako ve výrobě hmotné šíří se dnes i ve vědách odbornictví víc a více; toho rázu jsou také spolky a společnosti. Spolek musí se starat nejen o svou práci, nýbrž musí budit také interest v širších kruzích, musí jim podávat naději zisku: k odborné práci vědecké musí dovésti připoutati také dilettanty. A to by bylo také v našem případě.

Úkol takové společnosti literární spočíval by v tom, že by se starala: 1. o vedení příslušných prací vědeckých; 2. že by organisovala rozvoj na vnějšek; 3. že by opatřovala prostředky, aby práce mohly býti také provedeny.

Jak si představuji vedení prací vědeckých, vysvítá vlastně již z předešlého. Připadalo by společnosti takové v první řadě pořádati: 1. kritická souborná vydání českých spisů básnických, po případě i naukových; dávati k nim podnět ať u jednotlivých korporací nebo u soukromých nakladatelů; musela by hleděti též zabraňovati nedbalým a nesprávným vydáním. 2. Publikování listů, memoirů a jiných památek literárně historických tím způsobem, jak bylo ukázáno výše. 3. Vedení nebo aspoň podněcování a podporování prací odborných o českých spisovatelích. Tu by společnost oznamovala, kdo o čem pracuje, žádala by za příspěvky materialii pro své odborníky, starala by

se po případě, aby se při jednotlivém spisovateli práce rozdělila; organisovala by práce bibliografické, pracovníkům by hleděla zprostředkovati přístup k potřebným pramenům a p., jak bylo výše podrobněji uvedeno. K tomu pak družilo by se: 4. pořádání přednášek v Praze i po venkově; 5. knihovna odborná, která by zejména venkovským členům měla být k ruce.

Vnější organizaci takové společnosti představují si takto: V Praze ustavil by se spolek, který by byl jen jaksi střediskem, hlavním štábem. K tomuto hlavnímu středisku pojily by se spolky odborné v Praze i po venkově asi tímto způsobem: Každé místo má svůj obzvláštní zájem o toho spisovatele, který se tam narodil nebo tam působil. Nuže, v takovém místě zřídil by se odbor pojmenovaný třeba jménem tohoto spisovatele, jak se obyčejně také děje; tedy na př. v Strakonících odbor Čelakovského, v Mošovicích a v Pešti Kollárův, v Plzni Tylův, v Sobotce Šolcův a Jeřábkův atd. Obvyklé u nás pomníkové spolky by se přeměnily na spolky literární. Takový spolek vzal by si za účel sbíratí látku, jež týká se tohoto muže. Bývá obyčejně na takových místech v soukromém majetku mnoho rozptýleno, lidem, kteří se o to interessují, bývá to také známo, kde co je. Proto je tam také snadno shledávat památky literárně historické, které za čas třeba už nebude možná sebrati. Kromě toho staral by se spolek takový o to, aby sebral a poznamenal, co se mezi pamětníky o spisovateli vypravuje, nebo co se podává tradicí. Látka taková by se dala potom odborníku zpracovati; když by nebyl zrovna po ruce, ukládala by se v archivu, snad nejlépe při Českém museu; pro řízení takového archivu za čas by musel býti ustanoven zvláštní úředník, schopný nejen registrovati došlé materialie, nýbrž je i náležitě také publikovati. Potíž je v tom, že z pravidla bývá rodištěm našich vynikajících mužů malá vesnička. Tu snad by mohlo takovou organizaci převzítí nejbližší město; na př. Beroun Jungmanna atd.

Vedle hlavního střediska v Praze bylo by dobře založiti podobné středisko v Brně, ve Vídni a v některém městě na Slovensku. K nim mohla by se družiti zvláštní střediska krajová; na př. v Plzni, v Budějovicích a zvláště v těch městech, kde existují již literární společnosti, jen že jiného rázu (na příklad v Chrudimi, v Kolíně, tuším ve Vys. Mýtě a j.). Tyto by mohly obor své působnosti rozšířiti ve smyslu zde označeném; tím by si vytkly určitější cíl.

Při střediscích takových mělo by se pomýšletí na zakládání nebo doplňování knihoven. K tomu účelu odporoučelo by se systematicky prozkoumávat venkovské knihovny farní. Známo, že mnozí z našich kněží na počátku našeho století stáli v řadách buditelů; kupovali každou knihu českou, která tehdy vyšla. Mnohé knihy z té doby jsou nyní velmi vzácné; nenajdou se vždy ani ve velkých knihovnách pražských. A tu by taková sběratelská činnost byla velmi záslužná; zejména našemu učitelstvu by se tu poskytovala vděčná práce.

Slibuje se nám už na jisto založení druhé university na Moravě. A staráme se také o slušnou knihovnu pro ni? Bez ní se přece nedá práce vědecká dobře myslit. Představme si jen nesnáze takového pracovníka. Bude na př. potřebovat pro svou práci nějakou knihu z počátku tohoto století. V knihovně jí nenajde, objedná ji z Prahy a bude tři čtyři dni čekat, nežli mu tamodtud přijde. Mezi prací přijde na druhou, třetí a všude může čekat, že se mu bude opakovat týž postup. Kam má se svou prací dojít?

A podobně u většiny profesorů venkovských je příčina, proč nejsou literárně činní, nedostatek knihovny v místě.

Vzájemné spojení, společné cíle usnadňovaly by odborné sjezdy, které se s takovým zdarem provádějí více než půl století zejména v Německu skoro ve všech disciplínách.

Tato organisace práce osvědčila se u nás skvělým způsobem o Národopisné výstavě československé. Zvláštní oporu mohly by tyto snahy nalézt zejména v seminářích universitních, jako se osvědčují na př. v Němcích při organisaci bádání historických.

Vím, že tato organisace bude mít své nesnáze, zejména neporozuměním; ale pro toto porozumění musí se právě pracovat. A naše moderní literární historie je jistě té povahy, že musí upoutati také širší vrstvy, nejen odborníky; zejména když se jim dá možnost přispívati nějak ku společné práci a k dobrému účelu.

Opatřování prostředků nejvíce mluví pro zařízení samostatné společnosti. Kdyby se na př. zřídil zvláštní odbor literárně historický při některé ze stávajících společností, nebude podpora hmotná tak účinná, protože většinou onen spolek sám má již své podpory. Ale takové samostatné společnosti, až by mohla ukázati výsledky své práce, jistě by nemohly odepřítí

příspěvků ani Česká Akademie, ani stát, země, obce, samostatné ústavy atd. Příspěvky obcí daly by se snadněji získati, když by se jednalo o jejich rodáka, nebo jejich občana atd. Společnost mohla by se obrátiti o podporu k nynějším spolkům, pokud nesou aspoň jméno nějakého spisovatele (na př. „Dobrovský“, „Neruda“, „Hálek“, „Havlíček“ a j.), když by šlo zrovna o jejich patrona.

Společnost musela by hleděti přijíti ve styk s korporacemi, dříve již vylíčenými a pojistiti si jejich podporu. K společné práci mohly by se přibrati i vzdálenější společnosti. Tak na př. by asi Národopisná společnost československá jistě neodepřela své podpory tomu, kdo by podrobněji zpracovával folkloristickou činnost některého literáta (na př. Čelakovského, Erbena, Sušila, Kollára atd.). Filosofická jednota by zase spoluúčinkovala tam, kde se jedná o českého filosofa nebo podrobnější práce z oboru filosofie atd.

Tato literární společnost by přirozeným vývojem věci musela dospěti vedle občasných publikací k zvláštnímu odbornému časopisu, který by nejen dával přehled o vši práci, vykonané u nás i u jiných národů, nýbrž samostatnými odbornými články ukazoval by zároveň cestu v oboru bádání literárně historických. Myslím, že tu neplatí námitka přílišného tříštění práce v časopisech odborných. Ovšem máme hojně časopisů, ve kterých lze uveřejniti práce literárně historické. Napište slušný článek literárně historický a bude desíti, patnácti a snad i více časopisům vítán; ale autor musí z pravidla při tom míti zároveň na mysli směr a ráz listu, do kterého se se svým článkem chce uchýliti; naše literární historie doby novější všude vlastně jen vystupuje po hostinsku. Kromě toho nesmí se zapomenouti, že tímto způsobem nedosáhne se obrazu celé vědy odborné, k němuž je třeba přece trochu více nežli několika článků; moderní časopisy právem kladou větší váhu na přehledy kritické, bibliografické, na zprávy atd. A to vše v neodborném časopisu není možné.

Proč by se tak důležitý pro nás obor jako je literární historie novější nemohl dodělati svého orgánu, když jej dnes má už kde jaký spolek sportovní. Naši velocipedisté mají svůj orgán sportovní; možná že brzy vznikne nějaký časopis pro vzduchoplavbu českou; svůj odborný list má nedávno založená alpinská společnost česká; naši klerikálové mají na 15 svých

časopisů a periodických publikací, zájmům učitelstva a jejich odborným účelům vzdělávacím slouží přes 10 časopisů, naši hospodáři mají přes 10 svých hospodářských listů a podobně každý jiný stav: jen odborný časopis literárně historický, na který čeká veliká úloha, u nás ještě se nemohl uchytiti.

Ale i jednotlivé obory vědné mají o svou práci lépe postaráno. Oč lépe jsou v tom na př. naši historikové, archaeologové, zeměpisce, národohospodáři, folkloristé atd!¹⁾

Němci mají nejen sdružení literární pro celou literaturu, nýbrž oni zakládají společnosti k tomu, aby se prozkoumala činnost jednotlivých spisovatelů. Nejproslulejší je ovšem vzorně vedená weimarská Goethe-Gesellschaft, která domohla se tak skvělých výsledků nejen kritickým vydáváním spisů, nýbrž i samostatným bádáním. Toto samostatné bádání podporuje bohatý archiv Goethův (nyní rozdělený na Goethův a Schillerův); výsledky bádání o Goethovi uveřejňují se v Goethe-Jahrbuch. A kromě toho sleduje ještě podobnou činnost druhý spolek „Goethe-Verein“ ve Vídni se svým zvláštním orgánem. Článcům o Goethovi otvírají své sloupce, jak rozumí se samo sebou, veškeré časopisy odborné. Jiný spolek ve Vídni „Grillparzer-Gesellschaft“ obral si za účel, podobným způsobem stopovati význam a osvětlovati činnost Grillparzerovu; činí tak opravdu se zdarem; zvláštní publikace jeho — Jahrbuch — dosáhla již VIII. ročníku. Některé spolky literární umožňují aspoň kritické vydávání spisů svého básníka. Tak na př. Klopstock-Verein v Quedlinburgu má zásluhu o pečlivé vydání Fr. Munckera a Jar. Pawla, Fr. Gottl. Klopstocks Oden (2 d.).

Ba Němci dovedou věnovati vědeckou péči i příslušníkům cizích národů. Známa je na př. Deutsche Shakespeare-Gesellschaft, založená r. 1865 (vydává Jahrbuch ve Weimaru) a lipská Comenius-Gesellschaft (od r. 1892 vydává Monatshefte a Mittheilungen) a j.

Přes tyto neobyčejné výsledky, přes mnohostrannou organizaci německé literární historie v Němcích volá se po organizaci prací literárně historických ještě účelnější. Prof. Minor ve Vídni žádá, aby se zřídily centrální ústavy pro pomocné práce

¹⁾ Zatím než došlo na uveřejnění tohoto článku, uzrály plány ke dvěma časopisům toho druhu najednou; ne výhradně literárně historické, ale literární historii bude v nich věnována přední péče.

literárně historické.¹⁾ Jim by připadaly hlavně tyto úlohy: 1. pořizování úplných rejstříků k dosavadním sbírkám spisů; 2. chronologické záznamy děl; 3. záznamy dopisů: od koho a ke komu psaných; 4. regesta ke korespondenci a dílům memoirovým; 5. svědectví a vysvětlivky o vzniku jednotlivých děl starších; 6. sbírka úsudků od vrstevníků o básnících a jejich dílech; 7. lexikon básnických látek; 8. záznam metrických forem; 9. záznam pokladu slovního atd. Archivy literárně historické musely by se starati o zevrubné seznamy příspěvků získaných; oznamovat dopisy, od koho a ke komu byly psány, podávat stručné výtahy a p.²⁾

Takové centrální ústavy, myslí Minor, daly by se přivésti ve spojení zejména s jednotlivými semináři literárně historickými. On sám také svůj seminář pro novější historii literatury německé vede ve smyslu svých požadavků.

Z jiného oboru než z literární historie značnými výsledky řádné organisace může se honositi známý spolek „Der allgemeine deutsche Sprachverein“, který vzešel z novějších puristických — často ovšem přemrštěně puristických — snah u Němců. Je to vlastně oživení starých Sprachgesellschaften. Brojí proti cizím slovům, jichž v německé řeči ujalo se asi na 70.000 — celá sedmina prý všeho slovního pokladu jazykového; snaží se v národě utvrzovat nacionální vědomí. O účelu spolku můžeme souditi jakkoli; ale výsledky činnosti jeho jsou skutečně skvělé. Spolek od r. 1886 vydává zvláštní časopis (Zeitschrift des allg. deut. Sprachvereines), s kterým vychází zároveň zvláštní vědecká příloha (Wissenschaftliche Beihefte). Rozsah jejich není veliký, za to tím větší vliv. Ze snah tohoto spolku vzala podnět živá diskuse o předmětu, o který tento Sprachverein usiluje. Otázka cizích slov v novější německé literatuře má již svou velikou literaturu odbornou. Vynikající učenci i laikové píší pro i contra. Pro snahy tyto získány školy od škol obecných až do universit. Též život praktický je zasažen činně těmito snahami; očištěná slova pronikají také již do knih i do života.

Způsobila to řádná organisace a usilovná činnost spolku. Spolek tento má své ústřední vedení. Skoro každé větší středisko Němců v Německu i v Rakousku založilo si svůj spolek jazykový. R. 1897 bylo těchto podřízených spolků (Zweigvereine)

¹⁾ Článek výše uvedený v „Euphronion“ I., str. 17—26.

²⁾ V Berlíně existuje Literaturarchivgesellschaft již od počátku let devadesátých s velikým počtem archiválních příspěvků.

190 s 13.418 členy; k účelům spolkovým sešlo se 30.130 marek. Tyto Zweigvereine volí si pak zvláštní celkové představenstvo (Gesamtvorstand). Každý rok konají se sjezdy všech spolků, vždy střídavě v jiném městě.

A právě tak rozumně je zorganizována vnitřní činnost tohoto spolku. Na zodpovídání živých otázek vědeckých vypisuje ceny, jež z pravidla věnují soukromníci; odměňuje dobře psané knihy německé; vydává slovníky cizích slov; zavádí německou terminologii místo cizí do knih školních; sloupce svého časopisu otvírá otázkám z obecnstva, na které po případě odpovídají odborníci delšími články; dává sbírat německá slova v lidu; své snahy popularisuje v kalendářích a v jiných knihách lidových; ve školách děti ukládají si dobrovolné pokuty za každé cizí slovo, jehož v němčině užily; universitní profesori mají o tom slavnostní přednášky odborné. Chyby proti čistotě a správnosti němčiny se uveřejňují a opravují, ať se najdou ve spisech vědeckých i v novinách, ve výnosech úředních nebo na jídelních lístcích; pořádají výstavy knih, v obor působnosti spolku spadajících atd.

Proti snahám spolku stavějí se dosti hojně a ostře Němci sami, ale skvělé výsledky této soukromé organizované činnosti mohou nám býti vzorem.

Sdružení za účelem společné práce vědecké je ovšem tím nutnější u národů menších. Co vykonala již na př. polská společnost Mickiewiczova! Jak velikou literaturou mohou se už Poláci pochlubiti o tomto svém největším básníku! Vedle značné literatury samostatných děl literárních věnován bádání o Mickiewiczovi „Pamiętnik Towarzystwa literackiego imienia Ad. Mickiewicza“ (už roč. VI.) asi jako v Němcích Goethe-Jahrbuch.

Skvělý příklad toho, co zmůže řádná organizace práce i v menších národech, vidíme na př. na výsledcích v oboru dialektologických bádání ve Švédsku. Tam moderní proudy v jazykozpytu způsobily v letech padesátých, že zakládány zvláštní stolice pro skandinávské řeči. Pěstovány obzvláště živé řeči; studium toto přineslo dosti bohatou literaturu a hlavně veliký zájem v mladší generaci. Na universitách utvářelo se množství studentských spolků — Landsmålsföreningar — jejichž členové sbírali látku dialektickou a jinou látku folkloristickou. Za vedení svých učitelů vypěstovali si vědeckou metodu. Od r. 1878 vydávají zvláštní svůj orgán, redigovaný prof. J. A. Lundellem — „Nyare

bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folkliif.“ — Výsledkem této organisace jsou úspěchy vědecké, které Švédům mohou záviděti veliké literatury.¹⁾

Příklady pěkných výsledků, jež přineslo sdružení za účelem vědeckých studií, máme také u nás. Poukazuji jen na Národopisnou společnost československou, Zeměvědnou společnost a j.

*

Návrh, který tu podávám na organizaci prací literárně-historických, bude se snad zdáti trochu dalekosáhlým. Ale takovými objevují se nám v počátcích skoro všechny podniky. Jestli kde platí řádná organizace práce, platí tím více u nás, kteří jsme z pravidla ve všem odkázáni na vlastní síly a na vlastní přičinění. My nemůžeme očekávati mnoho podpory od státu, ba bohužel ani od vlastních rozhodujících ústavů. Mimo to jest nás pracovníků pro každý obor poměrně málo. Neplýtvejme tedy silami a časem. Organizací práce lze dosíci toho, aby se pracovalo co možná účelně, aby se neopakovala zbytečně těž práce u každého jednotlivce. Společným působením může se přijíti k cíli o mnoho dříve; práce jednotlivcova nemusí tím nijak ztráceti svou samostatnost.

Je pak třeba takové organizované práce zvláště v oboru novější literatury české. Nevím, který obor by mohl být nazván „potřebou dne“ větším právem nežli tento. Je již věru svrchovaný čas, abychom si konečně dovedli určitě a důkladně odpověděti k tolika otázkám, jež týkají se našeho probuzení a ke kterým posud odpovědi nemáme, abychom s povrchu dovedli hleděti také hloub do vnitř, abychom konečně našli správnější měřítko při oceňování jednotlivých buditelů. Tím jenom přejde správné pojmání také do širších vrstev. Lepší světlo, které nám vznikne pro dobu přítomnou, vrhne nám trochu jasnějšího svitu také do minulosti. Objasnění básnického tvoření nedávno minulého může určovati nebo aspoň míti vliv na tvoření současné i budoucí.

Praktické provádění by snad ledacos z tohoto plánu pozměnilo, ujasnilo a prohloubilo.

Jan Jakubec.

---

¹⁾ Organizaci tuto podrobně vylíčil J. A. Lundell v článku „Sur l'étude des patois“, v Internat. Zeitsch. für Sprachwissenschaft I.; o výsledcích práce týž „Skandinavische Mundarten“ v H. Paula Grundriss des germ. Philol. I. 945 a n.